

We blijven appelboompjes planten

(Guillaume Marcel Monné)

Beleid Lutherse Diaconie Amsterdam 2011-2017

*Als ik wist dat morgen de wereld ten onder ging, zou ik
toch vandaag nog mijn appelboompje planten*

(uitspraak toegeschreven aan Maarten Luther 1483-1546)

Inleiding

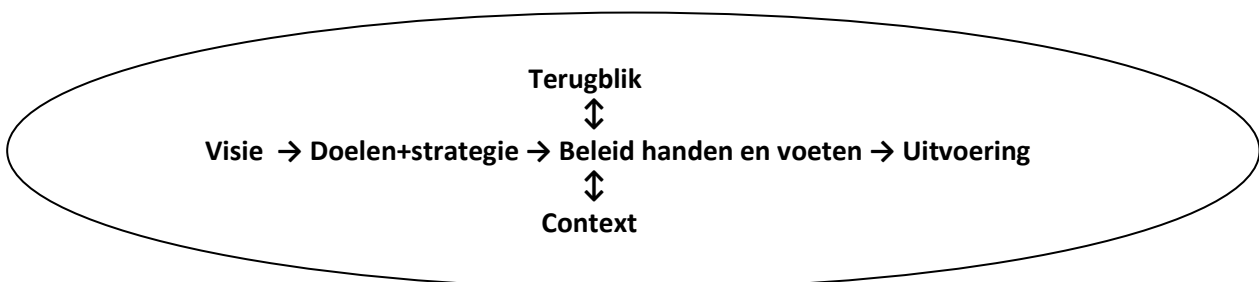
Het motto van de Lutherse gemeente Amsterdam is: 'Onderzoek alles en bewaar het goede'. Dat hebben we als diaconie toegepast op ons beleid en werk. We hebben in onze diaconievergadering van 9 maart 2010 balans opgemaakt over ons werk in de afgelopen vijf jaar aan de hand van de notitie Evaluatie van het werk van de diaconie Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam 2006-2010.

Conclusie: we zijn blij met wat in de afgelopen jaren bereikt is. Onze doelen, thema's en doelgroepen van 2006 blijven leidend voor ons. Centraal blijft in ons werk het begrip 'duurzaamheid'.

Ons vergezicht is een diaconale kerk in een diaconale samenleving. Rode draad vormt de notie 'duurzaamheid' als kenmerk van ons doen en laten. We gaan door in het ingezette spoor van 'fonds naar betrokkenheid'.

Op 1 juni en 9 september 2010 keken we als diaconievergadering vooruit. We hebben dit uitgewerkt in deze notitie. De opbouw is als volgt:

- A. Terugblik: ons beleid gewogen. Over wat ons in 2006 voor ogen stond en wat we uit de evaluatie mee willen nemen voor de komende beleidsperiode.
- B. Visie. In kort bestek verwoorden we onze kijk op diaconaat.
- C. Context. Enkele actuele ontwikkelingen in een notendop en de betekenis voor ons diaconale werk. En een korte schets van onze zwakke en sterke punten.
- D. Strategie en hoofddoelen. Welke weg gaan we om te bereiken wat ons voor ogen staat.
- E. Beleid handen en voeten. Hier ordenen en beschrijven we ons beleid voor de komende jaren en bepalen we onze vijf focusprojecten.
- F. Uitvoering. Enkele opmerkingen bij hoe we het praktisch aan gaan pakken.

A. Terugblik: ons beleid van de afgelopen vier jaar gewogen

In 2006 stonden ons de volgende doelen voor ogen:

1. Minder fonds en meer betrokkenheid. Onder andere via meer wisselwerking met de Brandpunten, het P-team (predikanten/professionals), de kerkenraad en de diaconale instellingen.
2. Invulling geven aan maatschappelijk verantwoord ondernemen (economische en sociale ontwikkeling van mensen, mensenrechten en verantwoord gebruik van beschikbare middelen als energie en grondstoffen, duurzaamheid, notie drie p's van people, planet en profit, vervolg op conciliair proces over gerechtigheid, vrede en heilheid van de schepping)'.
(1)
3. Samenwerking met andere diaconieën/kerken, maatschappelijke organisaties en bedrijven.
4. Focus op doelgroepen en thema's. Hiv/aids, duurzaamheid, (sociale)uitsluiting, jongeren en ouderen.
5. Een belangrijke rol spelen in het vernieuwingsproces van de lutherse gemeente.
6. Aantrekken van nieuwe diakenen/vrijwilligers en opzet andere werkstructuur met 'Initiativgroepen' (term van Luther).
7. Meer zichtbaar worden.
8. Professionalisering.

Resultaten en werkpunten

In de notitie *Evaluatie van het werk van de Diaconie 2006-2010* is verslag gedaan wat hiervan gerealiseerd is. Als diaconie maakten we balans op. Globaal zijn we als diaconie blij met wat bereikt is. De volgende werkpunten voor de toekomst hebben we hier uit gehaald:

1. We menen dat we op de goede weg zijn met de beoogde omslag van diaconie als fonds naar diaconie met betrokkenheid. Maar we zijn nog niet tevreden. Door ons meer te focussen kunnen we het werk en onze relaties meer verdiepen. Betrokkenheid kan ontstaan waar gemeenschappen groeien. Tegelijk blijven we voor een deel een fonds-functie vervullen. Onze armen zijn te kort om alles te omhelzen. Een financiële bijdrage met aandacht kan partners in staat stellen om (mede namens ons) belangrijk diaconaal werk te doen. Ook kleine giften kunnen zo hun betekenis hebben en betrokkenheid uitdrukken.
2. Met het oog op het overzicht, stuurbaarheid, haalbaarheid en kwaliteit vinden we het van belang om nog meer te *focussen* in keuze van de projecten en activiteiten. Hierbij maken we de kanttekening dat er een balans nodig is tussen focussen en reageren op de actualiteit, de acute noden en kansen die op onze weg komen. We houden het avontuurlijk.
3. We willen onze doelen en projecten/activiteiten nog SMART-er maken (1)
4. De samenwerking met maatschappelijke organisaties en bedrijven versterken.

5. We hebben in de afgelopen jaren ons steentje bijgedragen aan het vernieuwingsbeleid van de lutherse gemeente. We willen ons nog meer focussen op de diaconale expertise die we hierbij in kunnen brengen voor het maken van verbindingen met de samenleving.
6. We zijn blij met de aanwas van nieuwe bestuurders, diakenen en vrijwilligers. Tegelijk is het van belang dat we voldoende aandacht geven aan de werkomstandigheden van deze vrijwilligers. Bijvoorbeeld waar het gaat om het inwerken van nieuwe mensen, het geven van ondersteuning/training, bieden van uitdaging, de vergaderfrequentie, projectklussen, ambtstermijnen, 'arbeidsvoorwaarden' et cetera.
7. In de communicatie kunnen we nog beter onze eenheid en kracht laten zien. Bijvoorbeeld in de relatie tussen de sites www.diaconie.com en www.luthersamsterdam.nl en het werk van onze Luther Collectie Amsterdam.
8. We voegen vluchtelingen/migranten als specifieke groep toe aan de lijst van onze doelen en thema's. Deze keuze brengen we nu al in de praktijk door onze inzet voor onder andere het Wereldhuis, WOU, het Diaconaal Oecumenisch Centrum 'Stap Verder'. Ook maken we ons als diaconie sterk voor het cellencomplex Schiphol-Oost. Door onze eigen migrantengeschiedenis als lutherse gemeente past dit volledig in onze visie en verdient het daarom deze zichtbaarheid (2).
Voor het overige gaan we onverminderd door met de andere doelen en thema's die we in 2006 gekozen hebben: duurzaamheid, sociale uitsluiting, hiv/aids, jongeren en ouderen.

Conclusie

We zijn met de doelen van 2006 op de goede weg en gaan er richting 2017 enthousiast en volhardend mee door. Hierbij geven we handen en voeten aan de bovengenoemde werkpunten.

B. Visie op het diaconaat

Het kader van ons diaconale werk wordt beschreven in de Kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland (waar wij deel van uit maken):

De gemeente is geroepen tot de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid door

- *het betrachten van onderling dienstbetoon,*
- *het verlenen van bijstand, verzorging en bescherming aan wie dat nodig hebben,*
- *het deelnemen aan arbeid ten behoeve van het algemeen maatschappelijk welzijn,*
- *het signaleren van knelsituaties in de samenleving en*
- *het bevorderen van de zorg voor het behoud van de schepping*

(Kerkorde Protestantse Kerk in Nederland, ordinantie 8, art. 3)

Vanouds gaat het diaconaat voor mensen en groepen *die geen helpers hebben* (zie de diaconale Psalm 72). Als diaconie richten we ons echter niet alleen op mensen zonder helper, maar ook op mensen die helper kunnen worden. En hiertussen ligt geen waterscheiding: wie zonder helper is kan op een ander moment weer helper worden voor een ander. En omgekeerd. In het diaconaat kijken we niet alleen naar de aanwezigheid van hulp, maar ook naar de kwaliteit van die hulp.

We proberen inhoud te geven aan de oude diaconale kernwoorden barmhartigheid en gerechtigheid. We willen zo werken dat het mensen helpt om op eigen benen te staan. Diaconaat mag niet afhankelijk maken.

Diaconaat kan niet zonder persoonlijke betrokkenheid en start in de ontmoeting met de ander. Elk mens telt. Van hieruit bemoeien we ons –als de oorzaken van leed hierom vragen- rustig ook met de inrichting van onze samenleving. De diaconie dient de kerk immers ook te helpen om deel te nemen aan het maatschappelijk debat:

- Plaatselijk (Evangelisch-Lutherse Gemeente, Raad van Kerken et cetera)
- Landelijk (Protestantse Kerk in Nederland, Kerk in Actie)
- Wereldwijd (Lutherse Wereldfederatie, Wereldraad van Kerken). We zien het als onze taak om zowel acute noodhulp te verlenen als ook om structureel (duurzaam) te werken.

Duurzaamheid

Kernthema is voor ons *duurzaamheid*³⁾. We zien dit als rode draad in ons werk.

Duurzaam is voor ons:

- Een samenleving waarin sociaal, ecologisch en economisch met elkaar verbonden en in balans zijn (drie p's: people, planet, profit).
- Zo leven met elkaar en de aarde en zo economie bedrijven dat het leven goed is voor iedereen en er ook voor toekomstige generaties leven is.

Voor ons werk betekent dit onder andere investeren in wat beklijft en werken aan gemeenschapsopbouw. We kiezen liever voor langerlopende partnerschappen en projecten dan voortdurend te wisselen. We willen niet alleen kritisch kijken naar onze projecten, maar ook naar onze werkwijze, beleggen en leefstijl. We willen onze duit in het zakje doen bij het activeren van kerk en samenleving tot duurzaamheid in houding en gedrag.

Naast het kernthema duurzaamheid hanteren we voor ons beleid de volgende thema's en doelgroepen: sociale uitsluiting, hiv/aids, jongeren, ouderen en vluchtelingen/migranten.

Diaconale gemeente en diaconale samenleving

We maken deel uit van de lutherse gemeente en gemeenschap in Amsterdam. We laten ons in het diaconaat met hart en ziel inspireren door ons geloof en door de liturgie in onze gemeente. Omgekeerd willen we vanuit het diaconaat ook graag de liturgie inspireren en

gaan we voor de kerk als een diaconale gemeenschap en beweging. Meer nog: we gaan voor een diaconale samenleving. Als diaconie zien we onszelf als 'hulporgaan' om hier aan te werken. We staan van harte in een lange lutherse diaconale traditie in Amsterdam vanaf 1588 en willen onze geschiedenis verbinden met springlevend diaconaat hier en nu. Onze eigen afkomst als migrantenkerk maakt dat we altijd een speciale inzet zullen geven aan vluchtelingen en migranten nu⁽²⁾.

Samen

Diaconaat doe je samen. Naast de plezierige en vanzelfsprekende samenwerking met onze diaconale instellingen (Oude Huis, Weeshuis en Lutherhof) werken we daarom graag samen met partners. Partners op kerkelijk/religieus erf en partners op maatschappelijk gebied en in het bedrijfsleven. Partners in Amsterdam en wereldwijd. Een speciaal partnerschap hebben we met onze protestantse zusterdiaconie in Amsterdam en met de lutherse gemeente in Warschau.

Luthers

We voelen ons goed thuis bij de lutherse karakteristieken '*vrolijk en vrij*'. Ofschoon we dagelijks zien dat onze wereld in brand staat en we hierdoor geraakt worden, zijn we niet somber en planten met vreugde en aandacht onze appelboompjes⁽⁴⁾. We houden goede moed en proberen te veranderen wat we kunnen veranderen⁽⁵⁾. Verder menen we niet dat we alles hoeven en moeten en drinken we af en toe ook met vreugde (en mate) een 'glaasje'.

C. Context: actuele ontwikkelingen, onze kwetsbaarheid en kracht

Het diakenambt is wel eens het 'oningerulde' ambt genoemd. De invulling hangt af van omgeving, tijd en actualiteit. Zo hebben onze voorgangers ooit het Oude Mannen en Vrouwen Huis, het Weeshuis en de Lutherhof opgezet. Dat was toen nodig. Wat wordt er nu van ons gevraagd? Er zijn complete universiteiten nodig om een analyse te maken van ons werkgebied: de samenleving anno 2010 en waar we heen gaan. Toch stippen we hier een aantal actuele ontwikkelingen aan voor het diaconale werk in Amsterdam.

1. Werkloosheid

Ten gevolge van de economische crisis. Werkloosheid slaat extra toe bij jongeren (tien procent) en nog weer harder bij jongere allochtonen (twintig procent). In onze stad vallen in de stadsdelen Nieuw-West, Noord en Zuidoost de hardste klappen.

Toepassing voor beleid: we gaan het signaleren en verwijzen in het gemeentediaconaat en onze projecten Kopje Thee+ versterken. We vragen de werkgroep binnenland kleinschalige werkervaringsprojecten te identificeren voor eventuele steun. Bij jongeren vormen tienermoeders een speciale aandachtgroep.

2. Bezuinigingen

Er moet achttien miljard euro bezuinigd worden om het drastisch opgelopen tekort in het Nederlands huishoudboekje te dekken. De politiek moet beslissen waar gesneden gaat worden. Het is duidelijk dat iedere Nederlander het gaat merken, maar we houden er rekening mee dat lagere inkomens en kwetsbare mensen de pijn het meest zullen voelen. Dit als gevolg van bezuinigingen op de zorg, hogere eigen bijdragen ziektekosten, besparingen op werklozenregelingen, beperking AWBZ, indirecte lastenverzwaringen et cetera.

Toepassing: We gaan ons in het gemeentediaconaat en onze projecten Kopje Thee+ voorbereiden op de mogelijke gevolgen. We blijven budget begroten voor financiële bijstand aan mensen die niet buiten de beschikbare voorzieningen vallen (inclusief Fonds Bijzondere Noden). We agenderen het als aandachtspunt in het pastoraat en liturgie en investeren in netwerken in de stad die signaleren/opvangen (voedsel/kledingbank, straatpastoraat, schuldhulp). We nemen deel aan het armoedeonderzoek van bijvoorbeeld Kerk in Actie (om het ook op landelijk niveau te tillen).

3. Verhardend klimaat in de verhoudingen met moslims en buitenlanders

De verhoudingen tussen verschillende groepen ook in onze stad lijken te polariseren. We noemen de hardere stellingname tegen islam en migranten, de bedreiging van joodse kinderen met keppeltje en homo's door moslimjongeren. We staan er midden in. Onder andere in Nieuw West en in de Rivierenbuurt.

Toepassing: We gaan de Brandpunten vragen om hier in liturgie en vorming aandacht aan te geven. Bij activiteiten zoeken we waar mogelijk interreligieus partnerschap. We gaan door met de steun aan kleinschalige projecten in de stad en wereldwijd die gericht zijn op dialoog (bijvoorbeeld Iftars/Pinksterfestival), verzoening en samenwerking (bijvoorbeeld GCC in Gaza en Sadaka Reut in Jaffa).

4. Gevolgen van nieuwe vreemdelingenwetgeving en uitvoering

De behandeling van vreemdelingen wordt steeds strenger. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de nieuwe Vreemdelingenwet, de Koppelingswet, de beperking van de mogelijkheden voor legalisering en het opsluiten van kinderen in detentiecentra. We staan er oog in oog mee via ons werk op Schiphol-Oost, Wereldhuis, het fonds Kiezen voor Elkaar en het Diaconaal Oecumenisch Centrum 'Stap Verder' (in Zuidoost). We verwachten in de komende jaren een nog stringenter vreemdelingenbeleid.

Toepassing: Mits de evaluaties positief zijn, gaan we door met het steunen van het Wereldhuis, het Diaconaal Oecumenisch Centrum en het Jeanette Noëlhuis. We zetten de activiteiten op Schiphol-Oost voort (vreemdelingendetentie). We onderstrepen het belang van signalering/analyse in deze 'frontactiviteiten' in verband met de agendering voor het kerkelijk, maatschappelijk en politiek debat. Tenslotte willen we via ons oecumenisch partnernetwerk steun geven aan terugkeerprojecten.

5. Ander stelsel voor ouderen- en thuiszorg

Zorgbeleid gaat er steeds meer van uit dat cliënten eerst in eigen omgeving moeten zoeken naar zorg. Deze visie legde bijvoorbeeld zorginstellingenkoepel ActiZ in maart 2010 neer⁽⁶⁾. Wat betekent dat voor mensen met een beperkt netwerk en hun omgeving? En voor een netwerkorganisatie als de kerk?

Toepassing: we gaan onze diakenen, ons kader en predikanten helpen om te signaleren of mensen zonder netwerk buiten de boot vallen en mantelzorgers overbelast worden. Samen met Oude Huis en partner(s) gaan we een project voor ouderenzorg identificeren of ontwikkelen.

6. Bezuinigingen op Ontwikkelingssamenwerking

Er wordt een stevige bezuiniging verwacht op het budget van Ontwikkelingssamenwerking. Ook worden er beleidswijzigingen verwacht in de definitie van ontwikkeling, de thema's en concentratielanden voor ontwikkelingssamenwerking. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) publiceerde het rapport *Minder pretentie, meer ambitie: ontwikkelingshulp die verschil maakt*⁽⁷⁾. Hierin wordt onder andere gepleit voor meer aandacht voor economische ontwikkeling en minder versplintering.

Toepassing: een deel van ons budget blijven we inzetten voor partners en projecten wereldwijd. We vragen de werkgroep buitenland om de diaconie te adviseren over de mogelijke gevolgen voor ons buitenlandbeleid.

7. Behoefte aan ethiek in onze economie

De kredietcrisis heeft duidelijk gemaakt hoezeer de praktijk van het huidige financiële systeem wereldwijd slachtoffers maakt. Dit is niet alleen een financiële crisis, maar ook een morele crisis. In het diaconaat staan we oog in oog met de slachtoffers en als kerk hebben we iets te bieden met waarden als solidariteit, strijd tegen hebzucht, gerechtigheid en rentmeesterschap.

Toepassing: scherp blijven op eigen ethisch en duurzaam beleggingsbeleid (diaconie, instellingen en als hele Evangelisch-Lutherse Gemeente), ondersteuning van debat via onze media, liturgie en vormingsactiviteiten.

8. Uitnodiging aan kerken om deel te nemen aan het maatschappelijk debat

Het nieuwe blad van de Protestantse Gemeente in Amsterdam *Kerk in Mokum* opende met een interview van toenmalige burgemeester Job Cohen die aangaf de kerken te missen in het maatschappelijk debat. De kerk staat niet meer midden in het dorp, maar vindt zichzelf noodgedwongen wel opnieuw uit. In de samenleving is er respect te vinden voor de maatschappelijke relevantie van de kerk, de traditie en de waarden. Ook leeft er een nieuwsgierigheid naar (niet-institutionele) spiritualiteit, rituelen en verdieping.

Toepassing: selectief stedelijk media-aandacht zoeken rond actuele thema's waar we via het diaconale werk inzicht in hebben, input via onze oecumenische kanalen naar bijvoorbeeld de Protestantse Kerk Nederland en de Lutheran World Federation.

Met bovengenoemde ontwikkelingen hebben we als diaconie direct te maken. Startpunt is het leren kijken vanuit de mensen die getroffen worden. We verwachten dat de geplande bezuinigingen van de overheid door stapeleffecten ernstige gevolgen gaan hebben voor mensen in een kwetsbare positie.

We kunnen (beperkt) leed opvangen en hiervoor middelen begroten, brugfuncties vervullen naar professionele hulporganisaties en signaleren naar kerk, politiek en samenleving (de stem van de zwakken versterken). We willen bovengeschetste actuele ontwikkelingen monitoren via agendering in onze diaconie en de verbanden waar we deel van uit maken.

Onze kwetsbaarheid

Bij de context ook hoort onze eigen kwetsbaarheid en kracht.

- We zijn een kleine lutherse gemeenschap, waarin veel werk leunt op een paar mensen. Statistisch neemt landelijk elk jaar het aantal kerkleden met twee procent af. In 1669 was een op de vijf Amsterdammers luthers. Nu is dat een op de vijfhonderd.

Dit vraagt er om breder naar vrijwilligers en bestuurders te zoeken dan alleen onder de leden. Hiervoor zien we zeker mogelijkheden, omdat het bij een toenemend aantal activiteiten van diaconie en Brandpunten lukt om ons met nieuwe mensen te verbinden.

Tevens vraagt onze kleine schaal om de investering in duurzame partnerschappen met wie we het werk uitvoeren.

- Het is een valkuil om te veel te willen, omdat diaconaat zich altijd van harte wil inzetten met alles wat er mis is in onze wereld. *Dit vraagt om focus en beperking.*

- De weerbarstigheid van armoede en onrecht. *Dit vraagt om liturgie en het acteren op verschillende niveaus (helpen en analyseren van oorzaken).*

- Fragmentarisering van ons werk als diaconie, instellingen, Evangelisch-Lutherse Gemeente als geheel en breder de kerken en partners in onze stad (eilandjes). *Dit vraagt om het doorzetten van de ingezette lijn van nauwere samenwerking en verbinding. Dat is cruciaal. In de eerste plaats op het luthers erf, maar ook breder.*

Onze kracht

- We vormen een prachtig en krachtig *sociaal netwerk* en zijn daarin zichtbaar in onze Brandpunten, Lutherhof, Huis op het Spui, Van Brants Rushof, Handboogstraat, Maasstraat/Huizen Kemper, Wittenberg et cetera.

- We hebben een onuitputtelijke en inspirerende bron in ons geloof en onze liturgie.

- We hebben visie en vertrouwen in de toekomst. We ontdekken, met een verleden van enige verkokering, dat het samen optrekken als lutherse gemeenschap kwalitatief en in uitstraling veel meerwaarde en energie geeft (kerkenraad, Brandpunten, diaconie, diaconale Instellingen, kerkrentmeesters, Van Brants Rus Hof).

- We staan in een lange traditie vanaf 1588 en een eigen lutherse identiteit. We hebben geschiedenis, bijzondere gebouwen, een kunstcollectie en verhalen. Prachtig erfgoed waar we mee kunnen ondernemen. We merken steeds meer dat mensen ons in projecten vragen naar de betekenis van 'luthers'. Deze vraag komt ook steeds meer op ons af via niet-lutheranen die zich verbinden met onze gemeenschap.

- We blijven niet hangen in vroeger of somberheid, maar vernieuwen ons als lutherse gemeente en gemeenschap steeds weer. In Amsterdam Zuidoost doen we mee met het Diaconaal Oecumenisch Centrum. In de Augustana kerk zijn we volop actief met het Dertigersproject en interreligieuze ontmoeting. In de Maarten Luther Kerk leggen we met nieuwe activiteiten verbindingen met nieuwe mensen uit de buurt.

In de Johanneskapel starten we met concerten en Kopje Thee+ en op het Spui kwamen vorig jaar 2.000 bezoekers tijdens de Open Monumentendagen.

- In 2010 treden 27 nieuwe bestuurders/vrijwilligers/medewerkers aan in luthers Amsterdam. Oudere, maar ook veel jongere mensen die het de moeite waard vinden om mee te doen. Soms naar eigen zeggen zelfs een eer.

- We hebben een uitgebreid partnernetwerk: protestantse diaconie Amsterdam, grootstedelijk diaconaal overleg, Amsterdams Natuur & Milieu Educatie Centrum, Stichting Bijzondere Noden Amsterdam, Spirit, stadsdelen, Joods Historisch Museum, de diaconale projectpartners als Werkgroep Opvang Uitgeproceeden (vluchtelingen zorg), Open Deur, Drugspastoraat et cetera. We hebben relaties met vele (migranten)kerken in Amsterdam. Daarnaast is er Melanchton (luthers diaconaal netwerk) en Stichting Lutherse Ontspanningsinitiatieven en activiteiten (luthers diaconaal vakantiewerk). Ook belangrijk is de samenwerking met Warschau, Gaza, de Protestantse Kerk Nederland, Kerk in Actie, Action by Churches Together (Noodhulp) en de Lutherse Wereld Federatie. Ten slotte noemen we hier de ontluikende samenwerking met luthers Haarlem.

- We durven te investeren in communicatie. Zowel op het niveau van beleid als uitvoering: het nieuwe logo, een motto ('*Onderzoek alles en bewaar het goede*'), websites, jaarberichten, verbetering van het relatiebeheer, in evenementen op onze locaties, ontvangst groepen voor de Luther Collectie, gedenkboeken, folders, penningen enzovoorts.

- Er zijn financiële middelen om te ondernemen. Bij diaconie en instellingen en bij de Evangelisch-Lutherse Gemeente. Tegelijk zullen we actief gelden werven met het oog op continuïteit en draagvlak. Onze inzet 'van fonds naar betrokkenheid' betekent immers niet dat er geen geld meer nodig is. Integendeel.

D. Hoofddoelen en strategie

In het Lutherjaar 2017 willen we de volgende doelen bereikt hebben:

- 1. Met alle lutherse gemeenschappen/plekken in Amsterdam heeft de diaconie een partnerschap rond een bloeiend en duurzaam diaconaal programma. In dit programma wordt concreet diaconaal werk gedaan en het programma vervult een inspirerende rol in diaconale vernieuwing.*
- 2. We hebben het initiatief genomen voor twee centrale projecten in de stad en zijn partner (met tijd en/of geld) in een beperkt aantal andere projecten.*
- 3. We hebben een florerende samenwerkingsrelatie met een partner in het buitenland.*
- 4. We hebben met onze activiteiten nieuwe mensen aangetrokken die de schouders willen zetten onder het diaconale bestuurswerk en diaconale activiteiten.*
- 5. De lutherse diaconie is zichtbaar in de stad en staat bekend als betrouwbare partner met duurzaamheid hoog in het vaandel*

Om deze doelen te bereiken hanteren we de volgende strategie:

1. Investeren in onze gemeenschappen
2. Via vernieuwing continuïteit waarborgen
3. Focussen op 'centrale' projecten.

1. Investeren in onze gemeenschappen

We gaan door met de in 2006 ingezette lijn 'van fonds naar betrokkenheid'. Betrokkenheid die duurzaam is. We investeren daartoe in de eerste plaats in het kapitaal dat er al is en waar we mee verbonden zijn: onze brandpuntgemeenschappen rond het Spui, de Johanneskapel, de Augustana, de Nieuwe Stad en de Maarten Luther Kerk. Ook investeren we in de andere lutherse plekken zoals de Lutherhof, de Van Brants Rushof en de Wittenberg. We ontwikkelen in overleg met deze gemeenschappen diaconale programma's en projecten.

Een begin hiermee is gemaakt met de projecten Kopje Thee+ in de Rivierenbuurt en Amstelveen en de ondersteuning van het Diaconaal Oecumenisch Centrum in Zuidoost.

Het oogmerk van deze programma's is: concrete dienst aan mensen en groepen die diaconale inzet nodig hebben en diaconale vernieuwing van de gemeenschappen. Onze ervaringen met deze projecten gaan we gebruiken voor modelontwikkeling met het oog op bredere toepassing elders in de stad.

Overigens past in deze strategie ook prima om te onderzoeken of er behoefte is en of het haalbaar is om een nieuwe gemeenschap op te zetten in de vorm van bijvoorbeeld een tweede Lutherhof of een kleinschalige diaconale woongemeenschap.

2. Werken aan continuïteit via vernieuwing

Door met en rond onze gemeenschappen op deze wijze nieuwe

samenlevingsgerichte activiteiten te ontplooiën komen we in contact met nieuwe mensen en nieuwe groepen. Dit zal leiden tot nieuwe ongedachte partnerschappen en mensen gaan zich verbinden met onze activiteiten en gemeenschappen. Dit betekent dat onze gemeenschappen gaan veranderen.

Met ondersteuning van communicatie, relatiebeheer en vrijwilligersbeleid zullen we in staat zijn om deze nieuwe contacten in te schakelen bij het bestuurlijke en projectmatige werk van de diaconie. Ook dat is werken aan duurzaam diaconaat.

De keuze voor diaconale programma's met de lutherse gemeenschappen en plekken in de stad betekent uiteraard niet de uitsluiting van andere partners. Integendeel. Voor kwaliteit, slagkracht, draagvlak, haalbaarheid en duurzaamheid zal er per programma juist met partners samengewerkt worden. Kerkelijke en levensbeschouwelijke partners, maar ook uit zorg, welzijn en bedrijfsleven.

3. Focus op projecten: deels als initiator, deels als 'mogelijkmaker'

Naast de aan onze gemeenschappen gekoppelde programma's blijven we een inzet leveren via centrale projecten. Projecten als Retourtje Water. Diaconaal werk dat we uitvoeren of steunen namens de lutherse gemeente.

We focussen daarnaast op een beperkt aantal projecten en partners en investeren daarbij in tijd en geld.

Voor een deel steunen we uitsluitend met geld. Anderen, die dat beter kunnen, doen dan diaconaal werk mede namens ons. We maken diaconaal werk (mede) mogelijk. In die gevallen fungeren we weliswaar als 'fonds', maar wel met betrokkenheid. We toetsen bij de keuze van projecten aan onze thema's en doelgroepen. Naast het kernthema duurzaamheid zijn dat: sociale uitsluiting, hiv/aids, jongeren, ouderen en vluchtelingen/migranten.

E. Beleid handen en voeten

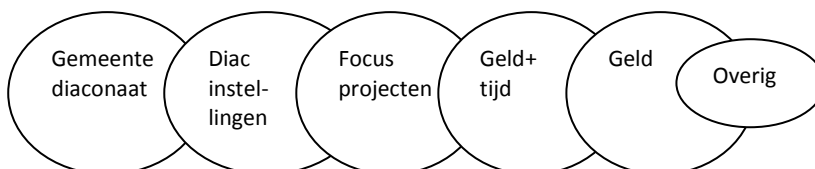
Duurzaamheid

Zoals beschreven in B vormt duurzaamheid (ecologisch, sociaal en economisch) onze rode draad. We concretiseren dit als volgt:

- Via het werk van diaconie en diaconale instellingen investeren we eigenlijk al vanouds in sociale duurzaamheid, nog voor het begrip 'duurzaamheid' in zwang raakte. Daar gaan we onverdroten mee door via de organisatie van het omzien naar elkaar (gemeentediaconaat, kerk in de buurt), via de Lutherhof, het zoeken van een nieuwe bestemming voor de Wittenberg, investering in jeugdzorgprojecten zoals het Weeshuis et cetera
- In onze focusprojecten zien we de verdere ontwikkeling van het project van Kopje Thee+ en de steun van het Diaconaal Oecumenisch Centrum in Zuidoost bij uitstek als investeringen in sociale duurzaamheid. Met Retourtje Water en het follow-up project hiervan leggen we nadrukkelijk een accent op ecologische duurzaamheid.
- De notie duurzaamheid is verwerkt in onze criteria voor projectsteun (binnen- en buitenland) en partnerkeuze. Naast sociale en ecologische aspecten krijgen ook economische aspecten van duurzaamheid gestalte in de projecten (bijvoorbeeld eerlijke handel, inkomensgenererende projecten en microkrediet).
- In ons beleggingsbeleid toetsen we aan de FTSE4Good-index en de Dow Jones Sustainability. Criteria: maatschappelijke verantwoordelijkheid, mensenrechten, aanpak van klimaatverandering, sociale en ethische betrokkenheid en de strijd tegen corruptie.
- In ons eigen gedrag als diaconie willen we zoveel mogelijk letten op verantwoord energieverbruik, fairtrade enzovoorts.
- We stimuleren beleidsontwikkeling op dit punt binnen de lutherse gemeenschap onder andere via een bijdrage aan de beleidsnotitie *Spiritualiteit, diaconaat en duurzaamheid* en de uitvoering hiervan.
- De notie duurzaamheid houden we op onze diaconie-agenda en geeft richting aan onze verdere beleidsontwikkeling.

Werken aan duurzame betrokkenheid

Zo streven we er naar dat de duurzaamheid kenmerkend is voor de betrokkenheid (zie A) die ons in de komende jaren voor ogen staat. We geven aan onze betrokkenheid handen en voeten via:

Thema's en doelgroepen

Naast het rode-draad-thema duurzaamheid hanteren we als thema's en doelgroepen: sociale uitsluiting, hiv/aids, jongeren, ouderen, vluchtelingen/migranten. We geven aan waar dit in het beleid zichtbaar wordt.

1. Gemeentediaconaat.

Dit diaconale basiswerk van omzien naar elkaar, signaleren, stille hulp, diaconaat in de liturgie en stimuleren van diaconaal-gemeente-zijn blijft het hart van diaconie. Dit werk willen we ondersteunen met advies, toerusting en middelen. De in hoofdstuk C beschreven 'context' biedt belangrijke items voor de agenda. De gemeentediakenen en diaconale vrijwilligers zijn hierbij belangrijke frontwerkers. Het College van Gemeentediakenen is een belangrijke plek van uitwisseling, afstemming en ontwikkeling.

De in 2009 breed besproken notitie *Diaconaat en liturgie* gaat in uitvoering. De diaconie doet volop mee in de kerkenraad. Ook via deelname van de algemeen secretaris aan het P-team (predikanten/professionals) investeren we in wisselwerking diaconie, Brandpunten en gemeente als geheel.

We streven er naar dat er met elk Brandpunt een nauwe samenwerking bestaat in een diaconaal focusproject in de stad en een project in het buitenland. De diaconie kan helpen om deze projecten een gezicht te geven in het Brandpunt, investeren in contactbezoeken aan het project, de opbrengsten van geldwervende acties verdubbelen. Met alle Brandpunten komt dit op gang. Dit is nog niet het geval in de Oude Lutherse Kerk. Maar nu daar een Brandpuntraad is gestart en een diaconaat team, zijn de voorwaarden voor verdere ontwikkeling aanwezig.

Overigens streven we er ook naar dergelijke projectverbindingen te hebben met de Lutherhof, Weeshuis en Oude Huis en het Van Brants Rushof.

In het gemeentediaconaat –investering in sociale duurzaamheid bij uitstek- vormen ouderen en sociale uitsluiting focusgroep en focusthema. We plannen gericht aanvullend enkele acties die gericht zijn op jongeren. Bijvoorbeeld via het diaconaal jaar en maatschappelijke stages.

2. Samen met onze diaconale Instellingen

Een belangrijk deel van ons diaconale werk wordt uitgevoerd en behartigd door onze diaconale Instellingen.

- De Lutherhof, een monument van sociale duurzaamheid, biedt beschermd wonen aan zestig jonge en oudere bewoners.
- Het Weeshuis werkt met name in partnerschap met Spirit Jeugdzorg en ondersteunt projecten met en voor jongeren.
- Het Oude Huis zit in een belangrijke fase van onderzoek naar en besluitvorming over de herbesteding van gebouw De Wittenberg als binnenkort de verpleeghuisfunctie daar komt te vervallen. Ouderen vormen de focusgroep.
- De Luther Collectie Amsterdam bewaart op deskundige en gedreven wijze luthers erfgoed, maakt dit toegankelijk en zoekt naar mogelijkheden om hiermee nog meer naar buiten te treden.

In de relatie met de diaconale Instellingen hebben we de komende periode (naast het onder punt 1 genoemde) als speciale focuspunten:

- Samenwerking met het 'Oude Huis' in Kopje Thee+ in Amstelveen (zie 3). Primaire doelgroep: ouderen.
- Meedenken in de besluitvorming over de nieuwe bestemming van de Wittenberg

(Oude Huis) en mede-ontwikkelen van duurzame bestemmingsmogelijkheden van voor ouderenzorg beschikbare middelen. Doelgroep: ouderen.

- De verbinding leggen tussen diaconale geschiedenis en diaconale actualiteit in de Luther Collectie Amsterdam. Naast voorwerpen van het Weeshuis en het Oude Huis heeft de Luther Collectie ook voorwerpen van de diaconie en anderen in bewaring.

- Ondersteuning bij het opknappen van gastenkamers Lutherhof . Doelgroepen: ouderen en jongeren.

3. Eigen focusprojecten, waarbij diaconie (mede) initieert:

- Kopje Thee+ Zuideramstel en Amstelveen: evaluatie Zuideramstel (projectperiode 2008-2011), de opbouw in Amstelveen met steun van het Oude Huis (projectperiode 2010-2013) en modelontwikkeling in verband met mogelijke verbreding naar andere Brandpunten c.q. stadsdelen. Met Kopje Thee+ verbinden we het diaconaal investeren in onze (brandpunt)gemeenschappen met werken aan sociale duurzaamheid in de stad. Primair thema en doelgroepen: sociale duurzaamheid, sociale uitsluiting, ouderen en jongeren.

- Diaconaal Oecumenisch Centrum Zuidoost. Investering van geld (subsidie 2010-2013) en menskracht ter ondersteuning van dit initiatief van de kerken in Zuidoost , waaronder ons eigen Brandpunt daar. Doelgroep: vluchtelingen/migranten. Dit centrum kan bijdragen aan sociale duurzaamheid in Zuidoost en ook vernieuwend werken voor de kerken zelf. Primair thema en doelgroep: sociale duurzaamheid, vluchtelingen/migranten.

- Start opvolger Retourtje Water (2011-2014). Samen met onze gewaardeerde partner ANMEC en partner uit bedrijfsleven. Hiermee investeren we zowel uitdrukkelijk in het ecologische aspect van duurzaamheid als in het sociale. Door ons op basisscholen te richten zetten we in op (doelgroep) jongeren. Tevens leggen we een verbinding met kinderen in ontwikkelingslanden. Primair thema en doelgroep: ecologische duurzaamheid en jongeren.

- Partner in het buitenland. We willen extra investeren in de relatie met een partner en project in het buitenland. Zo mogelijk samen met een of meer Brandpunten, instellingen en het Van Brants Rushof. Financiële projectsteun kan in deze relatie een rol spelen, maar we zoeken ook naar oecumenisch contact en wisselwerking (sociale duurzaamheid mondiaal). Uiteraard onderzoeken we in eerste instantie de mogelijkheden hiervoor in het contact met de lutherse gemeente Warschau. Deze bestaat immers al 28 jaar.

- Bijdragen aan het vernieuwingsbeleid van de lutherse gemeenschap als geheel met eigen diaconale expertise en agenda. Ondersteuning van het diaconaat in de verbeterprojecten van de Brandpunten. Overigens zien we ook de projecten Kopje Thee+ en Diaconaal Oecumenisch Centrum als bijdragen aan vernieuwing. We leveren hierbij ook een actieve bijdrage om duurzaamheid (sociaal, ecologisch en economisch) op de agenda te zetten in onze gemeente.

4. Projecten die we steunen met geld en tijd

- Wereldhuis . We zijn hierin partner van de protestantse diaconie. Aandachtspunten: evaluatie na drie jaar, relatie met Diaconaal Oecumenisch Centrum, ondersteuning terugkeerprojecten in samenwerking met Kerk in Actie/Lutherse Wereld Federatie, de verbinding met activiteiten in cellencomplex Schiphol-Oost (kapelgroep). Thema en doelgroepen: sociale duurzaamheid, vluchtelingen/migranten en sociale uitsluiting.

- Nieuw West. Met ons Brandpunt Augustana en partners als het Bos&Lommer Interreligieus Beraad willen we uitzoeken hoe we structureler dan tot nu toe diaconaal werk in Nieuw West kunnen steunen. Thema's: sociale duurzaamheid, sociale uitsluiting.

- Noord. In Noord zijn we als lutherse gemeenschap nagenoeg afwezig. Als diaconie hebben we contacten met het kerk- en buurtwerk daar. In overleg met hen en mogelijke andere partners willen we uitzoeken hoe we structureler dan tot nu toe diaconaal werk in Noord kunnen steunen. Thema's: sociale duurzaamheid, sociale

uitsluiting.

5. Projecten die we steunen met geld

Voor een deel maken we samen met anderen diaconaal werk mogelijk via financiële bijdragen. Ook al doen we het altijd met aandacht. Voor financiële projectsteun hanteren we de in 2008 samen met de werkgroepen binnen- en buitenland opgestelde beleidspunten en criteria. Deze hanteren we ook voor onze vaste partners. In principe zien we als vaste partners waar we aan bijdragen zodat zij mee namens ons diaconaal werk kunnen doen:

- Drugspastoraat Amsterdam. Thema's: hiv/aids en sociale uitsluiting.
- Werkgroep Opvang Uitgeprocedeerden (vluchtelingenwerk van de Amsterdams Raad van Kerken). Doelgroep: vluchtelingen.
- Open Deur (Oecumenisch spreekuur in het Begijnhof). Thema/doelgroep: sociale uitsluiting, vluchtelingen/migranten.
- Kerk in Actie en Lutherse Wereld Federatie (voor de projecten wereldwijd). Alle thema's en doelgroepen. Verder blijven we op voordracht van onze werkgroepen binnen- en buitenland en via onze diaconale instellingen andere projecten steunen in Amsterdam en wereldwijd.

6. Overig diaconaal werk

Enkele terugkerende activiteiten zoals de ondersteuning van de Kapelgroep Schiphol-Oost (de coördinatie van het rooster van vrijwilligers, de periodieke vrijwilligersbijeenkomst, de kerst- en paasgroeten in samenwerking met de Brandpunten) en mede-organisatie van de Groninger Dienst. Thema voor beide activiteiten: migranten.

7. Vrije ruimte

We willen in ons werk vrije ruimte houden voor mensen, noden en projecten die op onze weg komen. In de lijn van het diaconale oerverhaal over de barmhartige Samaritaan (Lucas 10) organiseren we hiermee dat we 'bij geval' niet 'aan de overzijde' hoeven voorbij te lopen, omdat ons beleidsplan dat niet toestond. Waar we dat nodig vinden zullen we 'naderen'.

F. Uitvoering

Om bovenstaande te realiseren zullen we voorwaarden scheppen en instrumenten kiezen.

Voorwaardenscheppend

1. Algemene communicatie (dit naast communicatie op projectniveau). We handhaven de huidige inzet via: www.diaconie.com, Diaconale Info, het Jaarbericht, de inzet van de etalage aan de Maasstraat en bijdragen aan het Gemeentebblad en andere media van de Evangelisch-Lutherse Gemeente. Incidenteel deelname aan evenementen zoals de Open Monumentendagen. Daarnaast verzorgen we relatiebeheer. We blijven in lijn van ons communicatieplan van 2006 het 'merk' diaconie profileren en laten dit zien als onderdeel van de lutherse gemeente en gemeenschap. Communiceren is bewegen. Daarom zullen we steeds zoeken naar vernieuwingsmogelijkheden in onze communicatie.
2. Vrijwilligersbeleid. Waar het gaat om werving, vorming, werkorganisatie en arbeidsvoorwaarden. Bijvoorbeeld in de beperking van de belasting voor vergaderingen (ook dat is duurzaamheid). We gaan uit van minimaal één samenlevingsdiaken en één gemeentediaken (of vrijwilliger) per Brandpunt. Dat niveau is nu bereikt. Voor nieuwe diakenen/vrijwilligers bieden we toerustingmogelijkheden aan: een infomap en in samenwerking met de Kerkenraad eens in de twee jaar een bijeenkomst voor nieuwe ambtsdragers/bestuurders en vrijwilligers. We begroten jaarlijks een post van 10.000 euro voor de vergoeding van reiskosten, cursussen en andere onkosten voor de vrijwilligers. De Jaarvergadering in oktober zien we ook als een waardebijeenkomst voor alle (oud)diakenen en hun partners en ander kader. Het jaarlijkse Pinkstercafé (derde Pinksterdag) zien we als netwerkbijeenkomst voor actieve diakenen/bestuurders en partnerorganisaties.
3. Beheer middelen en geldwerving. We willen werken aan versterking draagvlak en continuïteit via geldwerving. Naast de diaconale adventsacties en ondersteuning collecten/acties in de Brandpunten, werven we projectgelden via fondsen/sponsors. We onderstrepen de waarde van notariële schenkingen/legaten/erfenissen voor het werk van de diaconie.

Onze beleggingen toetsen we aan de FTSE4Good en Dow Jones Sustainability indexen. Overigens voeren we een defensief beleggingsbeleid en is minimaal 75 procent belegd in obligaties. De diaconie heeft geen onroerend goed.

Controle op de financiën gebeurt via accountantscontrole, Gehaktcommissie, kerkenraad en het kerkordelijke regionale toezicht van de PKN.

4. Onderhoud eigen werkorganisatie. De eigen werkorganisatie onderhouden we door vergaderingen van de diaconie, het Dagelijks Bestuur, het College van Gemeentediakenen, werkoverleggen, werkgroepvergaderingen, het P-team (predikanten en professionals), kerkenraad, de Gehaktcommissie, het diaconaal bureau/tem en de begrotingen/jaarrekeningen
5. Netwerken. Een belangrijk werkwoord in het diaconaat is netwerken. Logisch omdat je het samen moet doen. Om deze reden investeren we van harte in het voorzittersoverleg met de Diaconie PKA, het Grootstedelijk Diaconaal Overleg (secretariaat), bestuurswerk Stichting Samenwerking Bijzondere Noden, Melanchton (luthers netwerk), Stichting Lutherse Ontspanningsinitiatieven en activiteiten (SLOA), Federatie van Diaconieën en bijeenkomsten van Kerk in Actie.

Instrumenten

- a. We verdiepen onze betrokkenheid door ook als bestuurders/diakenen/vrijwilligers het contact met onze partners en projecten te vergroten. Bijvoorbeeld door hen uit te nodigen voor een vergadering, werkbezoeken en hen binnen te halen bij activiteiten en evenementen.
- b. We hanteren bij de keuze van de partners en projecten ons kernthema duurzaamheid en onze thema's en doelgroepen: sociale uitsluiting, hiv/aids, jongeren, ouderen en vluchtelingen/migranten. Dit wordt concreet gemaakt via de in 2009 opgestelde criteria.⁽⁸⁾ In de communicatie maken we onze thema's en doelgroepen zichtbaar. Dit geldt ook voor de bestuursrapportages van de activiteiten en in tijdschrijven.
- c. We verplichten ons om al onze projecten en doelen nog meer SMART⁽¹⁾ te maken en ons rode- draad-thema 'duurzaamheid' nog meer dan nu al het geval is toetsbaar te maken in criteria voor de keuze van onze partners en projecten en bij de uitvoering van ons werk.
- d. We zetten ons beleid in jaarplanningen om via werkplannen en begrotingen. We controleren via jaarrekeningen, kwartaalrapportages en tijdschrijven. We communiceren via jaarverslagen en jaarberichten en tussentijdse berichtgeving. We maken ons beleid transparant naar onze 'opdrachtgever' (de leden van de lutherse gemeente en gemeenschap) en naar onze partners, 'gebruikers' en sponsors.
- e. We vertalen onze doelen qua tijd en geld in taartdiagrammen waarin we de gewenste verhoudingen bepalen. Daarbij gaat het onder ander om de verdeling van structurele uitgaven versus ad hoc-uitgaven, de verdeling over thema's/doelgroepen, de verdeling Amsterdam-wereldwijd, de inkomsten uit effecten/rente/huur versus geld uit collecten en giften. Ook kijken we naar de verhouding diaconaal werk en de kosten van de eigen organisatie ('apparaat').
- f. We evalueren jaarlijks wat er van ons beleid terecht komt.
- g. We agenderen in onze bestuursvergaderingen op hoofdlijnen en delegeren praktische uitvoering naar de werkgroepen, colleges, besturen en bureau. We zorgen dat de actualiteit en de context (zie C) regelmatig op de agenda komen.

Amsterdam, herfst 2010
Diaconie Evangelisch-Lutherse Gemeente Amsterdam

Noten

1. SMART staat voor specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.
2. De Evangelisch-Lutherse Gemeente is in de zestiende en zeventiende eeuw voor een belangrijk deel gevormd door vluchtelingen uit de Zuidelijke Nederlanden en arbeidsmigranten en kooplieden uit de Scandinavische landen en Duitsland. Zie *Migrantenstad. Immigratie en sociale verhoudingen in zeventiende-eeuws Amsterdam* van Erika Kuijpers. In de twintigste eeuw sloot zich een groot aantal uit Suriname afkomstige lutheranen aan bij de lutherse gemeente in Amsterdam.
3. Duurzame ontwikkeling grijpt terug op de definitie in het rapport *Our Common Future* van de Commissie Brundlandt (VN - World Commission on Environment and Development) uit 1987. Hierin wordt duurzame ontwikkeling omschreven als:
'Een ontwikkeling waarin tegemoet wordt gekomen aan de behoeften van huidige generaties zonder de mogelijkheden weg te nemen dat toekomstige generaties in hun behoeften kunnen voorzien.'

Duurzame ontwikkeling is gestoeld op een gelijktijdige verbetering ten aanzien van het ecologische, het sociaal-culturele en het economische aspect bij besluitvorming en activiteiten. De drie aspecten worden vaak aangeduid als 'triple p': people, profit en planet. Soms wordt daar als 4^e 'pneuma' (adem/geest) aan toegevoegd.
4. De beroemde uitspraak: *'Als ik wist dat morgen de wereld ten onder ging, zou ik toch vandaag nog mijn appelboompje planten,'* wordt wel toegeschreven aan Maarten Luther
5. Onze vicevoorzitter Christine Aalders opende de evaluatiebijeenkomst in maart 2010 met de volgende woorden van Reinhold Niebuhr: *'Schenk mij de kalmte om te aanvaarden wat ik niet kan veranderen, de moed om te veranderen wat ik kan veranderen en de wijsheid om het verschil te zien.'*
6. Zie www.wrr.nl. In het debat over ontwikkelingssamenwerking zijn twee uitersten. De ontwikkelingsorganisatie UNDP van de Verenigde Naties rapporteert dat in de ontwikkelingslanden flinke vooruitgang is geboekt. Toename gemiddelde levensverwachting, halvering kindersterfte en afname armoede. Het ander uiterste in het debat is de opvatting dat ontwikkelingshulp armoede en corruptie in stand houdt. En dat de ontwikkelingsagenda vooral westerse belangen dient. Zie bijvoorbeeld *De Crisiskaravaan* van Linda Polman (2008).
7. De ouderen- en thuiszorg kan in de toekomst betaalbaar blijven als burgers persoonlijk meer gaan bijdragen. Dat stelt een commissie die in opdracht van de brancheorganisatie voor de zorg ActiZ op zoek is gegaan naar besparingsmogelijkheden in de AWBZ. Zie www.zorgvisie.nl.
8. Zie www.diaconie.com (menuknop: *Vraag steun aan voor uw project*).